

Sygn. akt III AUa 28/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 września 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący:	Sędzia Barbara Białecka (spr.)
-----------------	--------------------------------

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 29 września 2022 r. w Szczecinie

sprawy M. C.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o rekompensatę

na skutek apelacji ubezpieczonego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 2 grudnia 2021 r., sygn. akt VI U 1558/21

oddala apelację.

	Barbara Białecka	
--	------------------	--

Sygn. akt III AUa 28/22

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 13 sierpnia 2021 roku organ rentowy - Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., odmówił ubezpieczonemu przyznania rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych argumentując, że ubezpieczony nie udowodnił co najmniej 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze do dnia 31 grudnia 2008 roku. Organ wskazał, że ubezpieczony do 31 grudnia 2008 roku udowodnił jedynie 12 lat, 5 miesięcy i 7 dni pracy w szczególnych warunkach.

Z powyższą decyzją nie zgodził się M. C., który wniósł o jej zmianę i przyznanie prawa do rekompensaty. Odwołujący podniósł, że w okresie od grudnia 1997 roku do grudnia 1998 roku oraz od 1 stycznia 1999 roku do 30 września 2017 roku opłacał dobrowolne składki na ubezpieczenia społeczne i był wówczas zatrudniony na statkach morskich w żegludze międzynarodowej u zagranicznych armatorów. Okres opłacania składek na ubezpieczenia społeczne do dnia 31 grudnia 2018 roku, wynosi dodatkowo 6 lat, 2 miesiące i 13 dni.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie oraz o zasądzenie od ubezpieczonego na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego wg. norm przepisanych. Uzasadniając swoje stanowisko w sprawie organ rentowy wyjaśnił, że do pracy w warunkach szczególnych nie przyjęto okresu od 21 listopada 1997 roku do 31 grudnia

2008 roku, ponieważ prawo do rekompensaty mają osoby urodzone po 1948 roku, które przed 1 stycznia 2009 roku wykonywały jako pracownik przez co najmniej 15 lat pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów obowiązujących do 31 grudnia 2008 roku (art. 32 i 33 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z FUS). Przy ustalaniu 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, mogą zostać uwzględnione jedynie okresy, w których praca ta była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Ponieważ ubezpieczony od 21 listopada 1997 roku do 31 grudnia 2008 roku opłacał dobrowolne składki na ubezpieczenie społeczne, okres ten nie może zostać uwzględniony jako okres pracy w warunkach szczególnych.

Organ rentowy wskazał również, że zatrudnienie na statkach obcych bander – mimo opłacenia przez marynarzy składek na ubezpieczenie społeczne w kraju – nie może być uznane za pracę w warunkach szczególnych uzasadniająca prawo do rekompensaty (vide: pismo Departamentu Emerytur i Rent).

Wyrokiem z dnia 2 grudnia 2021 roku Sąd Okręgowy w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie i odstąpił od obciążania ubezpieczonego kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

M. C. urodzony w dniu (...), wiek 60 lat ukończył w dniu (...) roku. Po osiągnięciu wieku uprawniającego do otrzymania emerytury pomostowej (60 lat), ubezpieczony nie występował z wnioskiem o to świadczenie.

Decyzją z dnia 7 grudnia 2005 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., ustalił ubezpieczonemu M. C. kapitał początkowy w na dzień 1 stycznia 1999 roku w kwocie 114.690,84 zł. Do ustalenia wartości kapitału początkowego organ rentowy przyjął 16 lat, 5 miesięcy i 29 dni okresów składkowych oraz 3 lata, 7 miesięcy i 29 dni okresów nieskładkowych

Do ustalenia wartości kapitału początkowego organ uwzględnił na dzień 31 grudnia 1998 roku jako okresy składkowe okresy:

- zatrudnienia w (...) od 30 czerwca 1976 roku do 31 października 1976 roku i od 9 grudnia 1977 roku do 25 września 1992 roku (15 lat, 1 miesiąc i 19 dni)

- zatrudnienia w Spółdzielni (...) w G. od 1 października 1994 roku do 31 grudnia 1994 roku (3 miesiące)

- dobrowolnego opłacania składek podczas zatrudnienia u armatora zagranicznego od 21 listopada 1997 roku do 31 grudnia 1998 roku (1 rok , 1 miesiąc i 10 dni),

tj. łącznie 16 lat, 5 miesięcy i 28 dni oraz jako okres nieskładkowy okres:

- studiów w Wyższej Szkole (...) w G. od 1 października 1973 roku do 29 czerwca 1976 roku i od 1 listopada 1976 roku do 30 września 1977 roku (3 lata, 7 miesięcy i 29 dni).

W dniu 19 lipca 2021 roku ubezpieczony złożył w organie rentowym wniosek o emeryturę w wieku powszechnym z uwzględnieniem prawa do rekompensaty. Wraz z wnioskiem M. C. przedłożył dokumentację, potwierdzającą jego zatrudnienie na statkach morskich żeglugi międzynarodowej, w tym u zagranicznych armatorów.

Decyzją z dnia 13 sierpnia 2021 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., po rozpatrzeniu wniosku z dnia 19 lipca 2021 roku, przyznał M. C. zaliczkę na poczet przysługującej emerytury od 1 lipca 2021 roku, tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek i zawiesił wypłatę świadczenia, ponieważ ubezpieczony kontynuuje zatrudnienie.

Ustalając prawo ubezpieczonego do emerytury, organ rentowy uznał za udowodniony staż pracy w warunkach szczególnych na dzień 31 grudnia 2008 roku w łącznym wymiarze 12 lat, 5 miesięcy i 7 dni z tytułu zatrudnienia w (...). Do stażu pracy w warunkach szczególnych organ uwzględnił okresy pracy od 30 czerwca 1976 roku do 31 października

1976 roku, od 9 grudnia 1997 roku do 12 maja 1980 roku i od 26 stycznia 1983 roku do 25 września 1992 roku, na podstawie świadectwa pracy w warunkach szczególnych z 3 lipca 2001 roku.

Ubezpieczony M. C. w okresie od 1997 do 19 listopada 2008 roku (z przerwami) był zatrudniony na statkach morskich w żegludze międzynarodowej u zagranicznych armatorów. Będąc zatrudnionym u zagranicznych armatorów, ubezpieczony wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w warunkach szczególnych na statkach żeglugi morskiej, będąc wpisanym na listę członków załogi tych statków. W okresach pracy u zagranicznych armatorów, M. C. podlegał dobrowolnym ubezpieczeniom społecznym i dobrowolnie opłacał składki na te ubezpieczenia.

Sąd Okręgowy zważył, że odwołanie ubezpieczonego nie zasługiwało na uwzględnienie, jednakże z innych względów aniżeli wskazane w zaskarżonej decyzji.

Bezspornie zdaniem Sądu Okręgowego M. C. nabył prawo do tzw. powszechnej emerytury i nie nabył prawa do emerytury tzw. wcześniejszej (z art.184 ustawy emerytalno-rentowej). Oznacza to, iż w niniejszej sprawie przedmiotem sporu było ustalenie, czy ubezpieczony spełnia przesłanki do uwzględnienia w wysokości należnej mu emerytury w wieku powszechnym, rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Kwestionując prawidłowość decyzji organu rentowego ubezpieczony stał na stanowisku, iż udowodnił 15-letni okres zatrudnienia w warunkach szczególnych.

Odnosząc się do kwestii stażu wnioskodawcy w warunkach szczególnych Sąd I instancji wskazał, że przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach stosuje się analogiczne zasady, jak dla wcześniejszej emerytury określone w art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2021 r., poz. 291 ze zm.), który to przepis w ust. 2 stanowi, że dla celów ustalenia uprawnień do wcześniejszej emerytury za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Z kolei w myśl art. 32 ust. 4 ustawy, wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, to jest na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

W myśl § 2 ust. 1 tego rozporządzenia - okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. W myśl § 3 powołanego rozporządzenia za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany dalej "wymaganym okresem zatrudnienia", uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia.

Zgodnie z § 4 ww. rozporządzenia pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. W myśl § 2 ust. 2 cytowanego rozporządzenia okresy pracy w szczególnych warunkach, na podstawie posiadanej dokumentacji, stwierdza zakład pracy w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach lub w świadectwie pracy.

W toku niniejszego postępowania organ rentowy nie kwestionował charakteru pracy wykonywanej przez ubezpieczonego w trakcie zatrudnienia w (...) w okresach od 30 czerwca 1976 roku do 31 października 1976 roku, od 9 grudnia 1997 roku do 12 maja 1980 roku i od 26 stycznia 1983 roku do 25 września 1992 roku, kiedy wykonywał pracę na statkach morskich w żegludze międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym, jako pracownik wpisany na listę członków załogi tych statków, tj. prace wymienione w Wykazie A, dziale VIII poz. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.. Tożsamą pracą, co nie budziło wątpliwości Sądu, ubezpieczony wykonywał również w trakcie pracy u pracodawców zagranicznych od listopada 1997 roku do grudnia 2008 roku.

Sąd Okręgowy podkreślił, że zaliczenie do okresu pracy w szczególnych warunkach okresów wykonywania za granicą u zagranicznych pracodawców prac wymienionych w wykazach stanowiących załączniki do ustawy o emeryturach pomostowych, zależy od uznania tych okresów za okresy składkowe (por. wyrok Sądu Najwyższego - Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 5 marca 2003 r. II UK 196/2002 OSNP 2004/8 poz. 144 i wyrok Sądu Najwyższego - Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 1 czerwca 2010 r. II UK 5/2010 LexPolonica nr 2352769). W myśl przepisu art. 6 ust. 2 pkt 1d ustawy emerytalnej za okresy składkowe uznaje się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych, pod warunkiem że opłacono za nie składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce (zob. wyrok SN z 5 marca 2003 r. II UKN 196/02, wyrok SA w Gdańsku z 11 września 2007 r. III AUa 3571/05 Lex 466387).

Z ustaleń Sądu I instancji poczynionych w toku niniejszego postępowania - na podstawie wpisów zamieszczonych w przedłożonych przez ubezpieczonego: kopii książeczki żeglarskiej, dokumentów potwierdzających zatrudnienie na statkach zagranicznych armatorów, umów o pracę z zagranicznymi armatorami, zaświadczenia (...) wynika, że ubezpieczony M. C. od listopada 1997 roku do grudnia 2008 roku (z przerwami), był zatrudniony u armatorów zagranicznych, na statkach żegludgi międzynarodowej i w związku z wykonywaniem tej pracy zgłosił się w Polsce do dobrowolnego ubezpieczenia społecznego w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych i opłacił należne składki na te ubezpieczenia.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy uznał, że ubezpieczony w okresach pracy u zagranicznych armatorów, w okresach zgłoszenia do dobrowolnego ubezpieczenia społecznego i opłacania z tego tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, w tym ubezpieczenie emerytalne, posiadał (do końca 2008 roku) status pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Tym samym Sąd uznał, że w ww. okresie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w warunkach szczególnych wymienioną w załączniku nr 1 poz. 23 ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd nie miał również wątpliwości co do pracowniczego charakteru zatrudnienia M. C. w okresach zatrudnienia u zagranicznych armatorów, podzielił bowiem pogląd Sądu Najwyższego przedstawiony w wyroku z 1 czerwca 2010 r., w sprawie II UK 5/10, że zatrudnienie marynarzy polega na wykonywaniu na statkach morskich odpłatnej pracy szczególnie podporządkowanej, co przesądza o jej pracowniczym charakterze. Taki rodzaj i charakter (pracowniczy) zatrudnienia marynarza w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego, potwierdza pozycja 4, wymieniona w wykazie A Działu VIII rozporządzenia, który obejmuje pracowników wpisanych na listę członków załogi statków wykonujących prace na statkach morskich w żegludze międzynarodowej. Przepisy tego rozporządzenia nie wymagają, aby taka praca była świadczona na polskich statkach morskich w żegludze międzynarodowej.

Również w wyroku z 19 kwietnia 2016 r. (II UK 196/15) Sąd Najwyższy przyjął, że jeśli zatrudnienie ubezpieczonego na statku morskim, u zagranicznego armatora, odbywało się na warunkach wymuszających jego zakwalifikowanie jako stosunku pracy i z tego tytułu opłacane były składki na ubezpieczenia społeczne, to okres tego zatrudnienia należy uznać za okres uprawniający do emerytury pomostowej, tj. okres pracy w szczególnych warunkach - przed dniem 1 stycznia 1999 r. w rozumieniu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu ubezpieczeń Społecznych (art. 4 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych) i następnie okres pracy w szczególnych warunkach po dniu 31 grudnia 2008 r. w rozumieniu art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że ani ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ani ustawa o emeryturach pomostowych, nie zawierają własnej definicji pojęcia „pracownik”, wobec czego jego znaczenie odczytywać należy zgodnie z treścią art. 22 k.p., z którego wynika, że decydujące znaczenie dla uznania istnienia stosunku pracy ma wykonywanie za wynagrodzeniem pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę - bez względu na nazwę umowy oraz, że nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu powyższych warunków wykonywania pracy. Wzajemna relacja między obowiązkiem zgłoszenia pracownika do ubezpieczenia i opłacania składek ciężącym na pracodawcy (ubezpieczeniem obowiązkowym), a pracowniczym statusem ubezpieczonego występuje jedynie w prawie ubezpieczeń społecznych.

Zależność ta nie może być przenoszona na przepisy Kodeksu pracy. Z punktu widzenia przepisów Kodeksu pracy, które mają decydujące znaczenie przy ocenie statusu ubezpieczonego jako pracownika, dobrowolny charakter ubezpieczenia nie ma znaczenia. Zatem zgłoszenie do dobrowolnego ubezpieczenia, nie wyklucza pracowniczego zatrudnienia u zagranicznego pracodawcy (zagranicznego armatora).

Skoro zatem ubezpieczony świadczył pracę w międzynarodowej żegludze morskiej jako członek załóg statków armatorów zagranicznych, był wciągnięty na listę załóg tych statków, wykonywał pracę w szczególnych warunkach oraz udokumentował opłacanie składek na pracownicze ubezpieczenie społeczne w Polsce, to nie może budzić wątpliwości, że jego okresy pracy u armatorów zagranicznych były okresami wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach o takim samym charakterze prawnym i o takich samych konsekwencjach w zakresie uprawnień emerytalnych, jak okresy wykonywania pracy marynarzy u armatorów polskich (tak też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 1 czerwca 2010 r., II UK 51/10).

Okoliczność udowodnienia przez ubezpieczonego stażu pracy w szczególnych warunkach w wymiarze ponad 15 lat na dzień 1 stycznia 2009 roku, nie jest jednak wystarczająca do przyznania prawa do rekompensaty.

Podstawą rozstrzygnięcia w tym zakresie były przepisy art. 21 ust. 1 i 2, art. 2 ust. 5 i art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U z 2017r., poz. 965 ze zm.). Zgodnie z tym pierwszym przepisem, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Stosownie zaś do ust. 2 cytowanego wyżej art. 21, prawo do rekompensaty nie przysługuje osobom, które nabyły prawo do emerytury przyznawanej na zasadach wynikających z ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Z treści art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych wynika z kolei, że rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej.

Przepis art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych wskazuje, że rekompensata przyznawana jest w formie dodatku do kapitału początkowego, natomiast kapitał początkowy ustala się dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., za których były opłacane składki na ubezpieczenia społeczne przed 1 stycznia 1999 r. (art. 173 ustawy emerytalnej).

Warunek sformułowany w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych należy rozumieć w taki sposób, że rekompensata przysługuje ubezpieczonym objętym systemem zdefiniowanej składki, którzy przed osiągnięciem podstawowego wieku emerytalnego nie nabyli prawa do emerytury z FUS obliczonej według formuły zdefiniowanego świadczenia. Natomiast w art. 2 pkt 5 sformułowana została definicja rekompensaty, która w rozumieniu ustawy oznacza odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej.

Samo pojęcie rekompensaty zgodnie ze słownikiem języka polskiego oznacza zrównoważenie, wyrównanie braku, niedoboru, ujemnego charakteru czegoś, zlikwidowanie poniesionych przez kogoś strat lub doznanych krzywd; to, co równoważy braki, straty lub krzywdy (patrz: Słownik języka polskiego PWN 2017).

Rekompensata w rozumieniu ustawy służyć ma zniwelowaniu negatywnych skutków wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych przy jednoczesnym ograniczeniu czasowym i wiekowym obowiązywania przepisów ustawy emerytalnej w zakresie możliwości nabywania prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej).

Ustanowienie rekompensaty ma zatem stanowić szczególnego rodzaju odszkodowanie dla tych osób, które wskutek zmiany stanu prawnego z dniem 1 stycznia 2009 r. w związku z wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych, znacząco ograniczającej krąg osób uprawnionych do tych uprzywilejowanych świadczeń z uwagi na charakter wykonywanej pracy, przy jednoczesnym ograniczeniu do 31 grudnia 2008 r. (art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej)

możliwości nabywania prawa do emerytury wcześniejszej z ustawy emerytalnej, nie nabędą prawa do żadnego z tych świadczeń.

Przez nabycie prawa należy przy tym rozumieć – art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej - spełnienie wszystkich przesłanek do świadczenia. Przepis art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej ustanawia generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Nabycie prawa do świadczenia następuje więc ex lege i co do zasady nie jest uzależnione ani od złożenia przez ubezpieczonego stosownego wniosku, ani też od ustalenia (potwierdzenia) tego prawa decyzją organu rentowego, która ma jedynie charakter deklaratoryjny. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 roku, I UK 209/17).

Przesłankami uprawniającymi do rekompensaty są zatem:

- 1) utrata przez ubezpieczonego możliwości przejścia na emeryturę ("wcześniejszą") w związku z wygaśnięciem po dniu 31 grudnia 2008 r. - w stosunku do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 października 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. - podstawy normatywnej przewidującej takie uprawnienie;
- 2) niespełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających go do emerytury pomostowej na zasadach wynikających z przepisów o emeryturach pomostowych;
- 3) legitymowanie się przez ubezpieczonego co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z FUS;
- 4) niezyskanie przez ubezpieczonego prawa do emerytury według zasad przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS (por. Ustawa o emeryturach pomostowych. Komentarz pod red. Beaty Gudowskiej 2013, wyd. 1/Wajda).

Przedstawioną powyżej wykładnię Sąd Okręgowy w całości podziela, rekompensata nie jest bowiem odszkodowaniem za wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lecz dotyczy utraty możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku.

M. C. nie spełnia łącznie wymienionych w ustawie o emeryturach pomostowych przesłanek uprawniających do rekompensaty. Stwierdzić bowiem należy, że wnioskodawca mógł ubiegać się o prawo do emerytury pomostowej, lecz z własnego wyboru nie złożył wniosku o to świadczenie i nie zrealizował swego prawa. Ubezpieczony, bowiem, po ukończeniu 60 roku życia posiadał co najmniej 15 letni okres pracy w szczególnych warunkach i co najmniej 25 letni okres składkowy i nieskładkowy (staż 20 lat i 29 dni do końca 1998 roku powiększony o okresy dobrowolnego opłacania składek do ukończenia 60 roku życia). Stąd, fakt, że ubezpieczony nie skorzystał z możliwości przejścia na emeryturę pomostową nie stanowi – w świetle przepisu art. 2 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych - podstawy do wypłaty mu rekompensaty. Jednocześnie wskazać należy, że wykonywanie pracy do ukończenia tzw. powszechnego wieku emerytalnego, pozwoliło mu zwiększyć kwotę odprowadzonych składek na emeryturę i w efekcie uzyskać wyższe świadczenie.

Wobec powyższego organ rentowy zasadnie odmówił ubezpieczonemu przyznania prawa do rekompensaty.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł ubezpieczony, zaskarżając go w części tj. dot. pkt 1- oddalającego odwołanie, i wnosząc o zmianę zaskarżonego wyroku i poprzedzającej go decyzji odmawiającej przyznania prawa do rekompensaty za pracę w warunkach szczególnych.

Na podstawie art. 368 § 1 pkt 2 k.p.c. zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

- 1) naruszenie prawa procesowego, art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak zbadania wszystkich przesłanek wypłaty rekompensaty wskazanych w art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.), skutkującym błędnym ustaleniem przez Sąd I instancji, że nie przysługuje ubezpieczonemu prawo do tej rekompensaty,

2) naruszenie przepisów postępowania, art. 477¹⁴ k.p.c., poprzez bezzasadne uznanie, iż nie było podstaw do uwzględnienia złożonego przez wnioskodawcę odwołania od

3) naruszenie prawa materialnego, art. 21 w zw. z art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, poprzez jego niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że prawo do rekompensaty przysługuje wyłącznie tym osobom, które nie nabyły prawa do jakiejkolwiek emerytury z FUS i poprzez wynikające z tego niewłaściwe zastosowanie ww. przepisów, skutkujące błędnym ustaleniem przez Sąd I instancji, że nie przysługuje mu prawo do tej rekompensaty,

4) naruszenie zasady zaufania obywateli do organów władzy publicznej, określonej w art. 8 k.p.a., poprzez wskazanie, iż ubezpieczony M. C. w wieku 60 lat, jak i w chwili składania przez niego wniosku o emeryturę (w wieku 66 lat 10 miesięcy) uzyskał informację z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, że rekompensata będzie mu przysługiwać wyłącznie po osiągnięciu przez niego powszechnego wieku emerytalnego i po przedstawieniu dowodów poświadczających pracę w szczególnych warunkach (stanowisko w tym zakresie przez ZUS jest niezmiennie i ogólnie dostępne na stronie internetowej).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Wbrew zarzutom podnoszonym w apelacji, Sąd I instancji wydał trafne rozstrzygnięcie znajdujące uzasadnienie w całokształcie sprawy oraz w treści obowiązujących przepisów.

Sąd Apelacyjny w całości podzielił ocenę materiału dowodowego, która jest pełna i odnosi się do wszystkich zagadnień poruszanych przez ubezpieczonego, zaaprobował ustalenia Sądu Okręgowego, jak też ocenę prawną.

Na obecnym etapie postępowania nie było sporne, że ubezpieczony spełnił wszelkie przesłanki, które wymagane by były do przyznania mu prawa do emerytury pomostowej. Świadczenie to mógłby otrzymywać począwszy od dnia 28 września 2014 r., bowiem w tej dacie ukończył 60 lat, legitymował się odpowiednim okresem składkowym oraz okresem pracy w szczególnych warunkach. Co prawda ubezpieczony nie wykonywał po 31 grudnia 2008r. pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ustawy o emeryturach pomostowych, ale w dniu wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych legitymował się co najmniej 15 letnim okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów tej ustawy tj. pracy na statkach żeglugi morskiej.

Niemniej jednak ubezpieczony po tej dacie pozostawał w zatrudnieniu i pracował do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. Ubezpieczony w dniu 19 lipca 2021 r. złożył wniosek o przyznanie mu emerytury w związku z osiągnięciem wieku powszechnego.

Spornym na etapie postępowania apelacyjnego pozostawała natomiast kwestia tego, czy ubezpieczonemu przysługiwało prawo do rekompensaty, pomimo iż nie skorzystał on z możliwości przejścia na emeryturę pomostową.

Wypada więc wskazać na przyczyny wprowadzenia instytucji rekompensaty do ustawy o emeryturach pomostowych, bowiem wyraźnie z treści odwołania i apelacji wynika, że ubezpieczony uznaje ją za dodatkowy element świadczenia emerytalnego wynikający wyłącznie z pracy w szczególnych warunkach.

Z dniem 1 stycznia 2009 r. weszła w życie ustawa z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U z 2018 r. poz. 1924), która daje ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. możliwość nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, jeżeli obok spełnienia innych warunków, przed 1 stycznia 1999 r. wykonywali pracę w szczególnych warunkach lub pracę o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (dalej: ustawa emerytalna) oraz po 31 grudnia 2008 r. wykonywali pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Wykaz prac w

szczególnych warunkach określony w załączniku nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych oraz wykaz prac o szczególnym charakterze określony w załączniku nr 2 do tej ustawy jest zdecydowanie mniejszy

niż zawarty w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. nr 8, poz. 43). Ponadto wskazać trzeba, że jedynie ograniczona grupa z tych ubezpieczonych, którzy utracili możliwość nabycia prawa do wcześniejszej emerytury także na podstawie przepisu przejściowego art. 184 ustawy emerytalnej, miała możliwość skorzystania z dobrodziejstwa ustawy o emeryturach pomostowych. Tylko nieliczni ubezpieczeni, których praca była uznawana za pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze przed 1999 r. i dalej po 2008 r. jest pracą w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze na gruncie ustawy o emeryturach pomostowych, mają taką możliwość. Wprowadzając kolejny wyjątek od reguły narzuconej przez ustawę emerytalną, że dla ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r. nie przewiduje się emerytur we wcześniejszym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, ustawodawca nie rekompensuje w ten sposób takiej pracy wszystkim ubezpieczonym wykonującym prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a tylko tym, którzy z jednej strony nie mogli skorzystać z dobrodziejstwa normy art. 184 ustawy emerytalnej, ponieważ na dzień 1 stycznia 1999 r. nie spełniali warunków, a z drugiej strony nie mogli skorzystać z dobrodziejstwa ustawy o emeryturach pomostowych, ponieważ praca w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, którą dotychczas wykonywali, nie jest już pracą o takim charakterze na gruncie tej ustawy. Tej właśnie grupy ubezpieczonych dotyczy rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę także w ustawie o emeryturach pomostowych, gdzie wprowadza on pojęcie i instytucję rekompensaty, ustalając określoną jej definicję i warunki nabycia. Odszkodowawczy charakter rekompensaty wynika z pewnego układu chronologicznego zmian przepisów prawa dokonywanych przez ustawodawcę. Rekompensata jest odszkodowaniem za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze (w związku z wygaśnięciem z dniem 31 grudnia 2008 r. dotychczasowych przepisów emerytalnych przewidujących takie uprawnienie i wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych) przewidziane dla tych osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej z powodu braku odpowiednich przesłanek określonych w obowiązujących przepisach („Wajda, D. [w:] B.Gudowska, K.Ślebzak (red.), Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Komentarz. Warszawa: C.H. Beck; K. Szlachta-Kisiel, Z problematyki zakresu podmiotowego prawa do rekompensaty na gruncie ustawy o emeryturach pomostowych, PiZS 2019, nr 10, s. 41-47).

Ubezpieczony nie należy do tej szczególnej grupy, bowiem jego praca nie została pozbawiona charakteru pracy w warunkach szczególnych.

W wyroku z dnia 16 maja 2018 r. (sygn. akt III UK 88/17, OSNP 2019/2/23) oraz w postanowieniu z dnia 6 września 2018 r. (sygn. akt II UK 410/17, Lex nr 2542302) Sąd Najwyższy wyczerpująco wyjaśnił, że zgodnie z definicją rekompensaty zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej. Szeroko omawiając to zagadnienie, Sąd Najwyższy szczególnie podkreślił, iż kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem prawidłowa wykładnia pojęcia "nabycie prawa do emerytury". Sąd Najwyższy zaznaczył tu, że w ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Dlatego też, prawa do świadczeń emerytalnych i rentowych powstają z zastosowaniem mechanizmu ich nabywania in abstracto, ubezpieczony nabywa uprawnienie z mocy prawa a nie dlatego, że złoży wniosek o przyznanie konkretnego świadczenia. Wniosek bowiem wskazuje tylko, że chce ze swojego prawa skorzystać. Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje nawet, gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie. Nabycie prawa

in abstracto nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, to jest złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Odwołując się do treści uchwały z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 2/00 Sąd Najwyższy dalej wyjaśnił, że wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego ex lege prawa. Moment złożenia wniosku ma natomiast znaczenie dla określenia początkowej daty uruchomienia wypłaty emerytury lub renty. Zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Ukształtowana tym przepisem relacja między nabyciem prawa do świadczenia a jego realizacją wyklucza możliwość wstecznego wypłacania emerytury lub renty, to jest za okres po nabyciu prawa do świadczenia a przed złożeniem wniosku o jego realizację, co ma zapobiegać zjawisku kapitalizacji świadczeń. Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny. Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia.

W związku z tym, rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która z mocy prawa nabyła prawo do emerytury pomostowej, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Sąd Apelacyjny podziela powyższy pogląd wyrażony w powołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego w całości i przyjmuje go za własny. Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności niniejszej sprawy należy zatem wskazać, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej wykładni obowiązujących przepisów i zasadnie przyjął, że skoro ubezpieczony faktycznie legitymował się wynoszącym 15 lat okresem pracy w warunkach szczególnych, miał ponad 25 letni okres składkowy i nieskładkowy, to po ukończeniu 60 roku życia, nabył prawo do emerytury pomostowej w rozumieniu art. 100 ustawy emerytalnej. To powodowało zaś, że spełnił negatywną przesłankę prawa do rekompensaty przewidzianą w art. 21 ust. 2 ustawy

o emeryturach pomostowych. Przyznanie rekompensaty dotyczy tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku nie mogli skorzystać z regulacji dotyczących wcześniejszej emerytury lub emerytury pomostowej. Ubezpieczony natomiast wszelkie warunki spełnił. Jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy, ubezpieczony pracował aż do uzyskania prawa do emerytury w wieku powszechnym, co wiązało się z tym, że większa była kwota odprowadzanych składek na emeryturę i w efekcie przyznane mu świadczenie jest wyższe, niż gdyby nie kontynuował zatrudnienia po uzyskaniu prawa do emerytury pomostowej. Przyznanie prawa do rekompensaty w takich okolicznościach prowadziłoby do sytuacji, w której ubezpieczony niejako „podwójnie” odniósłby korzyści z tytułu kontynuowania zatrudnienia aż do osiągnięcia wieku emerytalnego powszechnego, bowiem z jednej strony ustalony kapitał początkowy uległby zwiększeniu o przyznane prawo do rekompensaty, a z drugiej, powiększany by był dodatkowo o składki, które z tytułu zatrudnienia były odprowadzane. Taka sytuacja natomiast nie mogła zostać uznana za dopuszczalną. Skoro ubezpieczony nie złożył wniosku o prawo do wypłaty emerytury pomostowej, mimo że ex lege takie uprawnienia już posiadał, to brak jest podstaw do uznania, że utracił możliwość nabycia takiego prawa. Wobec czego uznać należało, że ubezpieczony utracił możliwość ubiegania się o odszkodowanie w postaci rekompensaty.

Mając na uwadze powyższe należało uznać zarzuty apelacyjne za nieuzasadnione i na podstawie art. 385 k.p.c. oddalić apelację ubezpieczonego.

Barbara Białicka